

ביולוגיה 1

הגנום האאוקריוטי ומוטציות

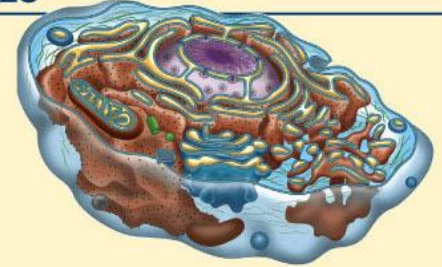
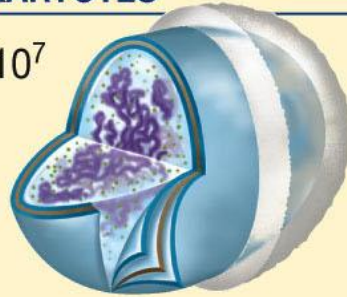
דר' אורנה עטאר

היחידה לנוער שוחר מדע

המאפיינים של הגנום האאוקריוטי

A Comparison of Prokaryotic and Eukaryotic Genes and Genomes

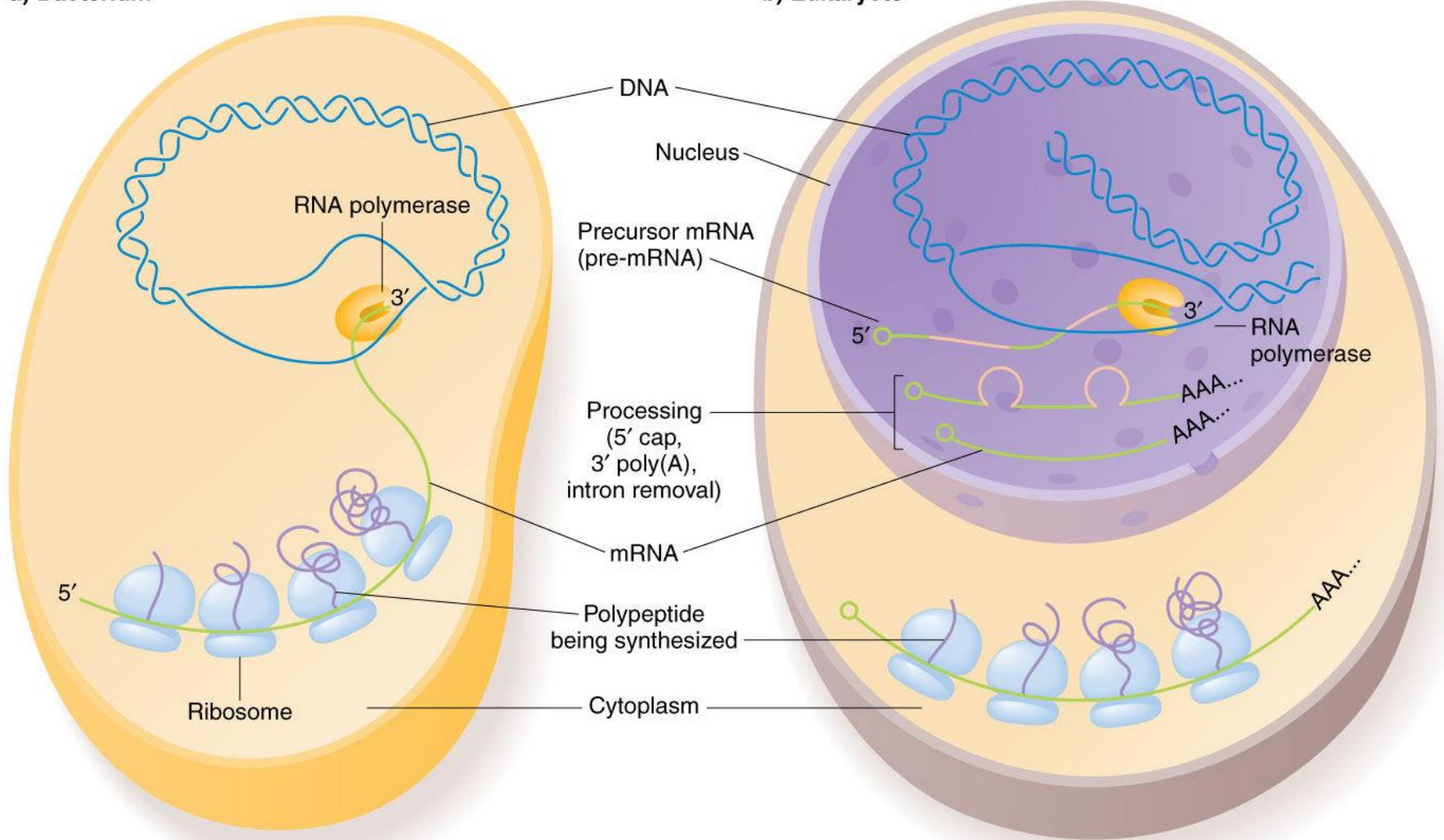
CHARACTERISTIC	PROKARYOTES	EUKARYOTES
Genome size (base pairs)	10^4 – 10^7	10^8 – 10^{11}
Repeated sequences	Few	Many
Noncoding DNA within coding sequences	Rare	Common
Transcription and translation separated in cell	No	Yes
DNA segregated within a nucleus	No	Yes
DNA bound to proteins	Some	Extensive
Promoters	Yes	Yes
Enhancers/silencers	Rare	Common
Capping and tailing of mRNA	No	Yes
RNA splicing required (spliceosomes)	Rare	Common
Number of chromosomes in genome	One	Many

המאפיינים של הגנום האוקריוטי

a) Bacterium

b) Eukaryote

ה-pre-mRNA עובר שני שינויים נוספים בקצוות ה' 5' וה' 3' שלו:

- קצה 5':

הוספה של guanosine triphosphate (G-cap) אשר משתתף בקישור של התעתיק הבוגר לריבוזום.

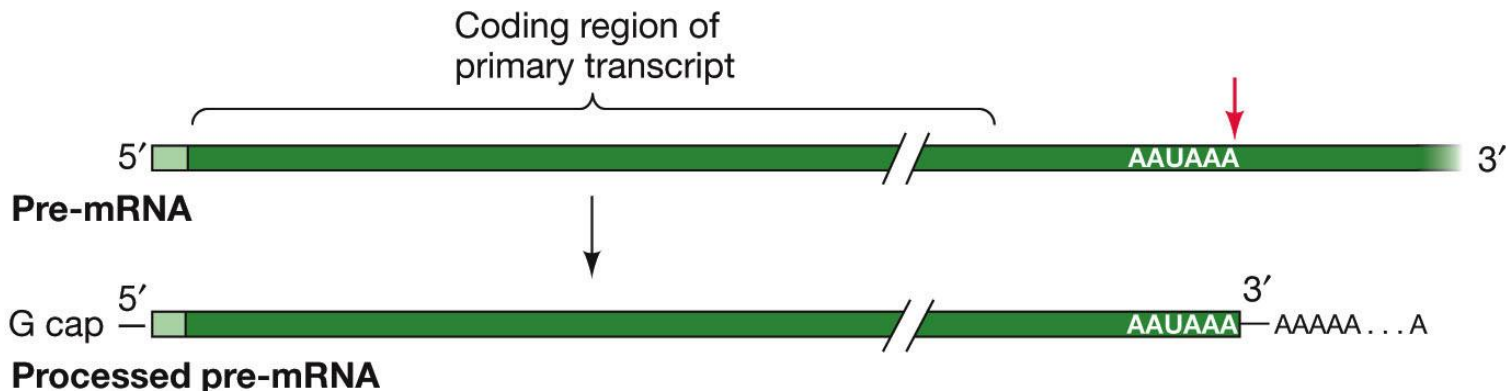
הכיפה מגינה מפני עיכול ה-RNA ע"י אנזימים הקרויים ribonucleases אשר מוזרקים על ידי וירוסים.

- קצה 3':

מוסף זנב ארוך של poly-A. זהו זנב שאורכו 100-300 נוקלאוטידים.

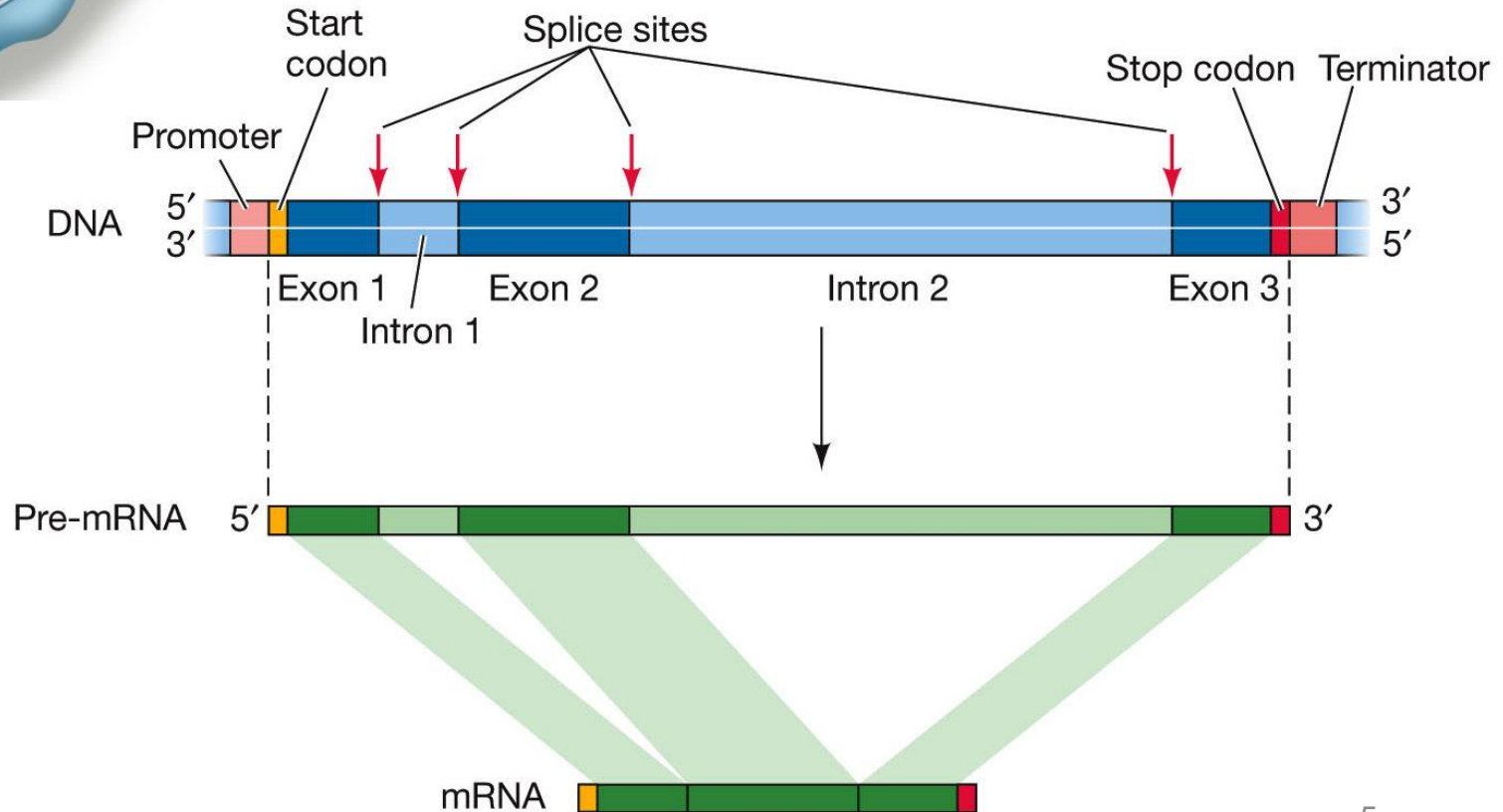
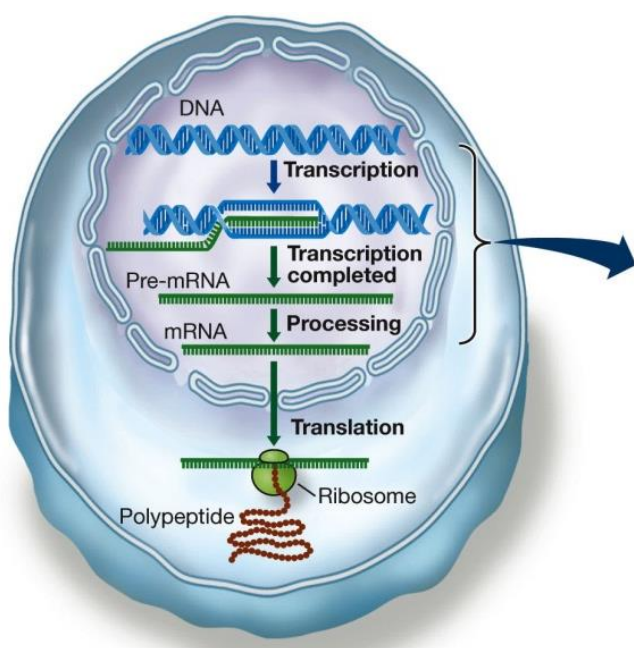
מסייע לכוון ההסעה של mRNA הבוגר מהגרעין לציטוזול

אורכו של הזנב קובע את זמן החיים של מולקולת mRNA בוגרת

המאפיינים של הגנום האאוקריוטי

גנים המקודדים לחלבונים מכילים רצפים שאינם מקודדים – אינטרונים (introns)
האזורים המקודדים קרויים אקסונים - exon

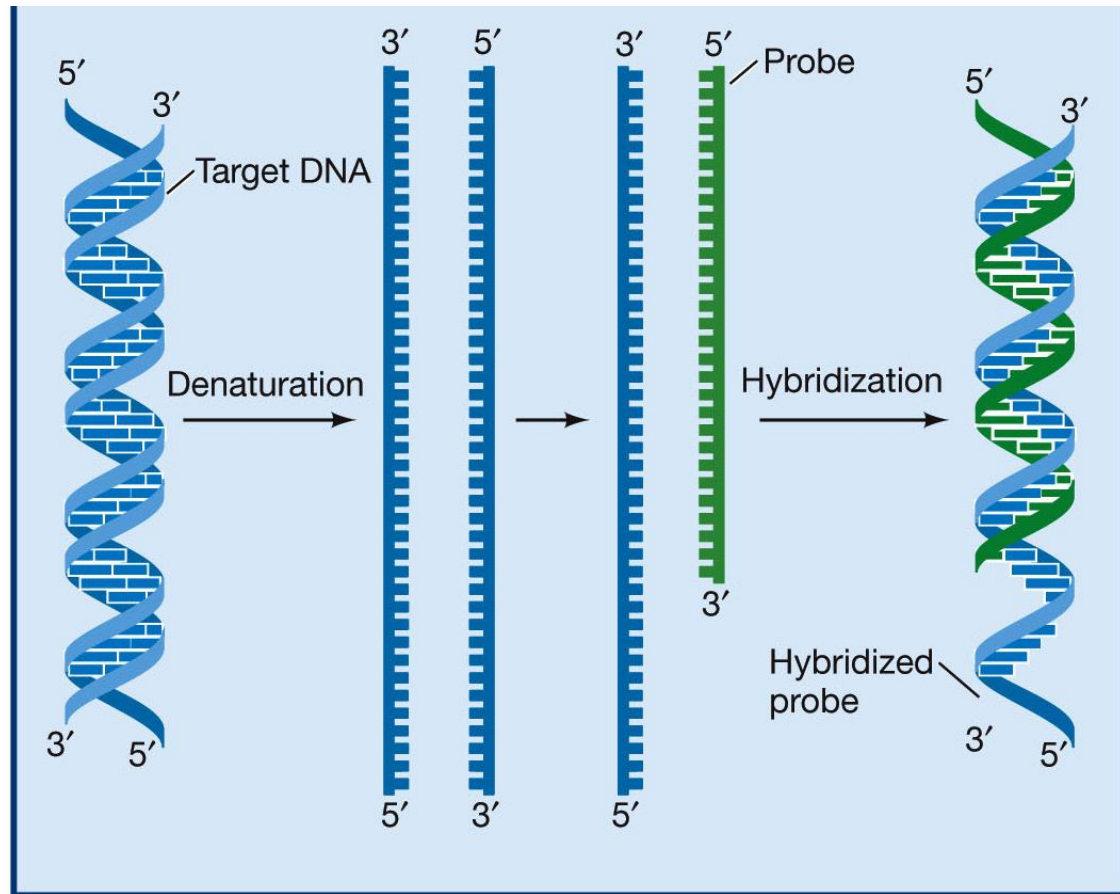

המאפיינים של הגנום האאוקריוטי

כיצד התגלו האינטרונים? על ידי היברידיזציה של mRNA בוגר (מסומן רדיואקטיבית) עם DNA המכיל את רצף הגן הכולל

אינטרונים

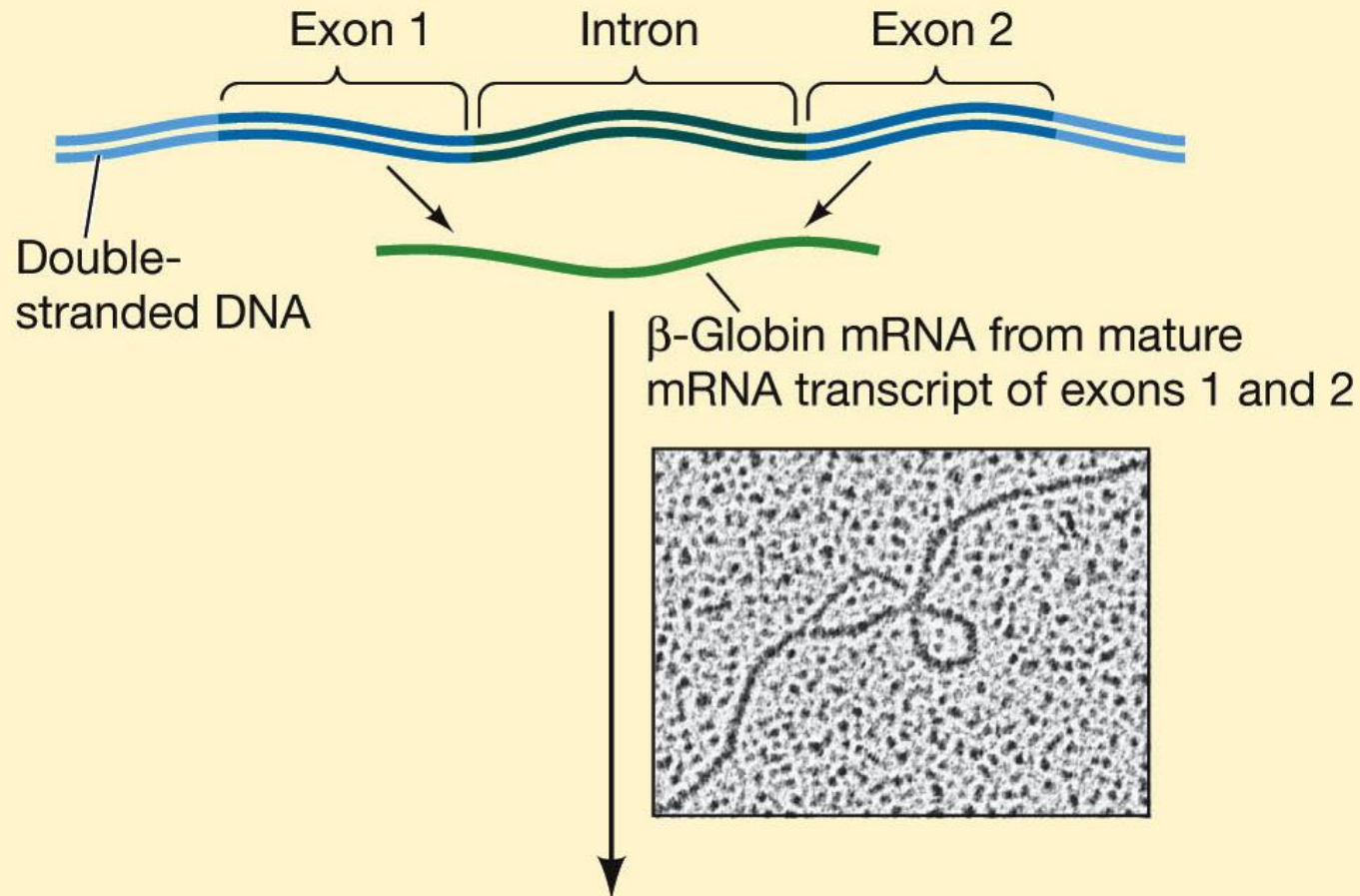
מקור האינטרונים?
לא ידוע.
תאוריות:
"intron early"
"Intron late"

תפקיד
האינטרונים?
לא ידוע.
תאוריות:
"שומרי מקום"
"גנים שהתנוונו"

המאפיינים של הגנום האאוקריוטי

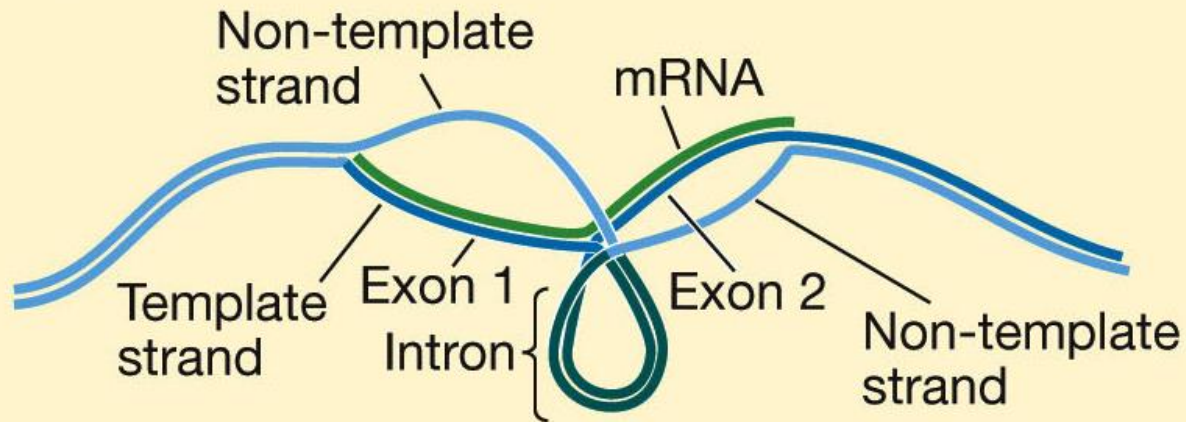
HYPOTHESIS: Some regions within the coding sequence of a gene do not end up in its mRNA.

METHOD

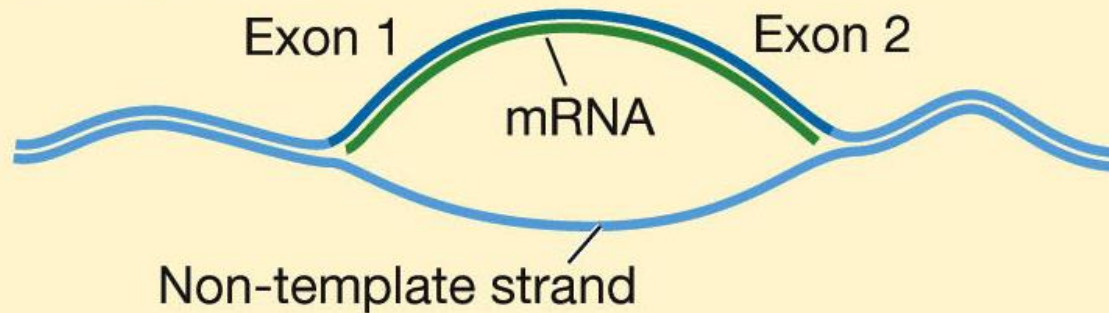

RESULTS

Intron present:

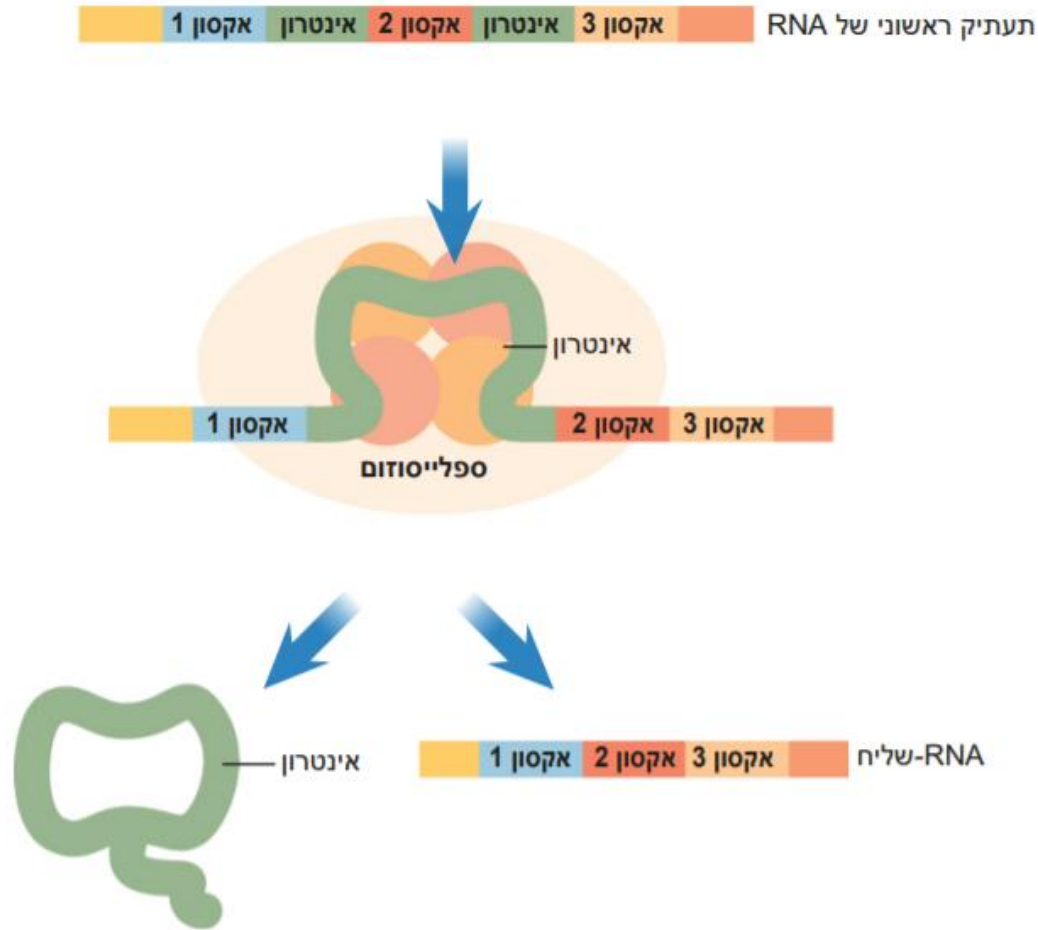
No intron present:

CONCLUSION: The DNA contains noncoding regions within the genes that are not present in the mature mRNA.

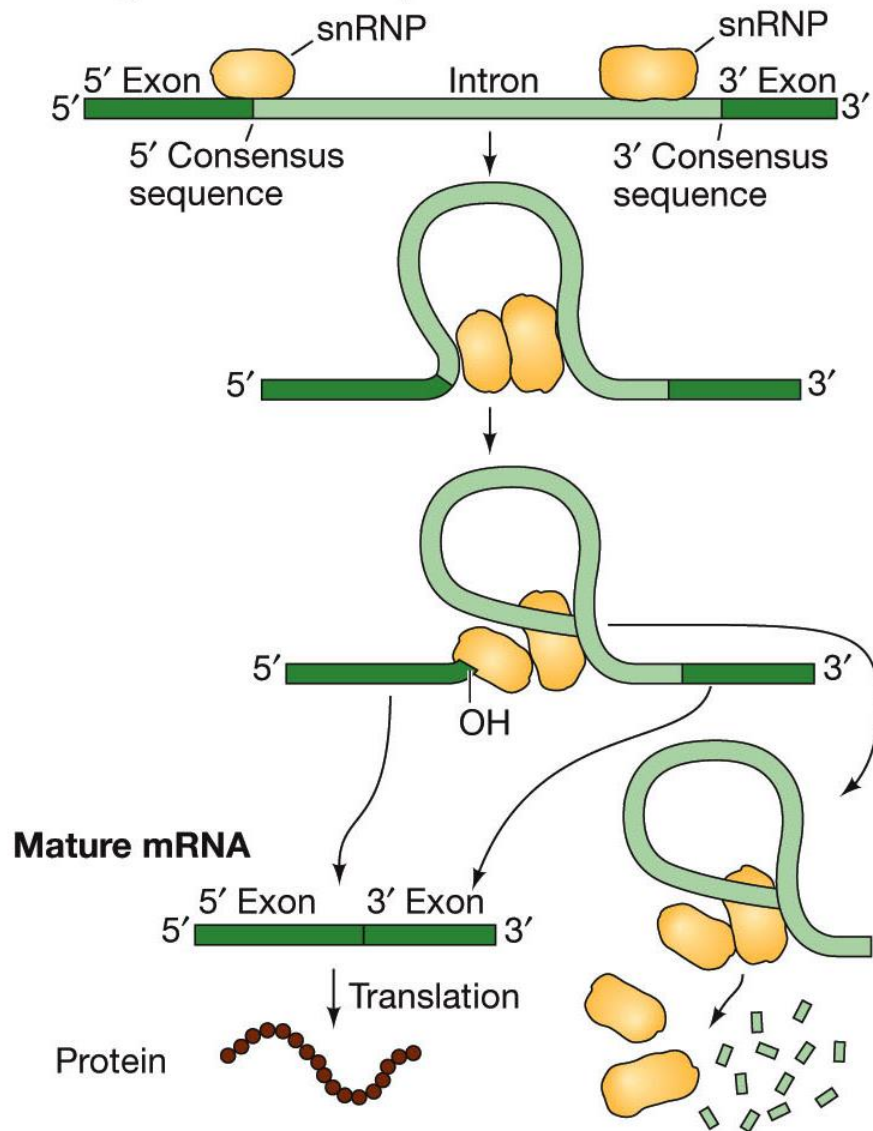
תהליך השחבור-splicing

איור א-25: חיתוך וסילוק אינטרונים בתהליך השחבור

תהליך השחבור החלופי – alternative splicing

Primary mRNA transcript

- אינטרונים מפריעים לרצף הגן אך לא משבשים אותו

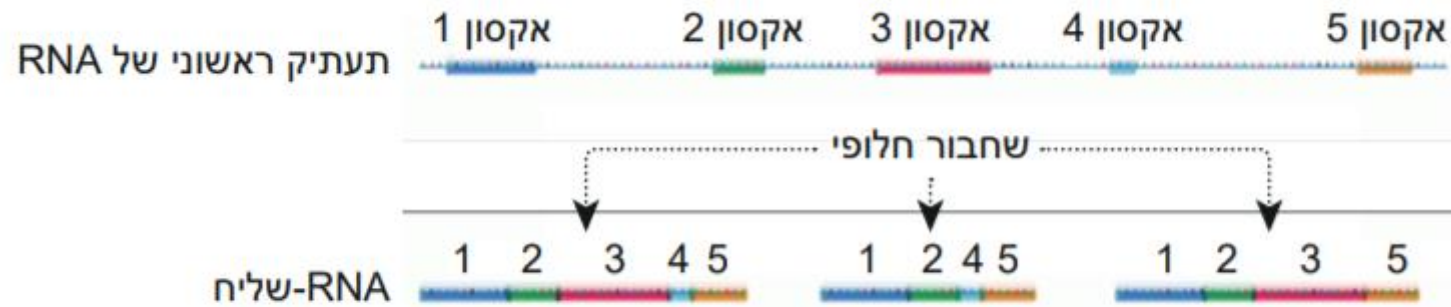
- בשחבור RNA (RNA splicing) האינטרונים נחתכים החוצה והאקסונים מחוברים אחד לשני

- בין כל אקסון לאינטרון ישנו רצף קונצנסוס שמסמן לאנזימים היכן לחתוך

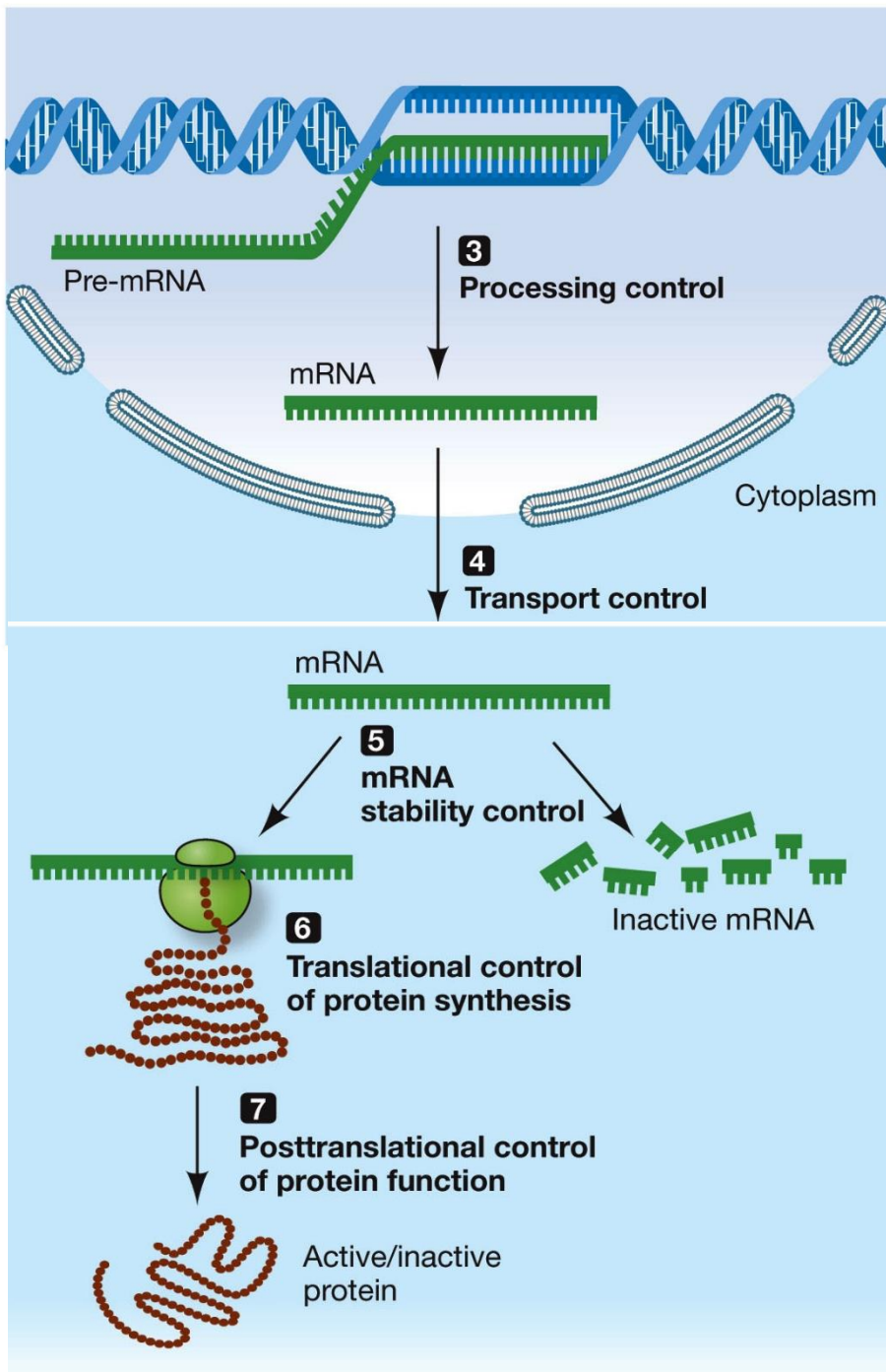
- בסיוע של אנרגיה מ ATP, חלבונים המשתתפים בתהליך יוצרים קומפלקס פעיל הקרוי **spliceosome**
- הקומפלקס חותך את האינטרונים ומאחה את האקסונים

- מקום תחילת החיתוך נקבע על ידי שינוי ה AUG הראשון. באופן כזה, גן אחד יכול ליצור יותר מחלבון אחד¹⁰

תהליך השחבור החלופי – alternative splicing

איור א-26: שלוש מולקולות RNA-שליח שונות המתקבלות משחבור חלופי של גן אחד

התעתיק הבוגר עובר דרך הנקבים בגרעין
אל הציטוזול

ביטוי גנים חייב להיות מבוקר בדיוק רב
מאוד

מספר דרכים מאפשרים בקרה זו:

שעתוק

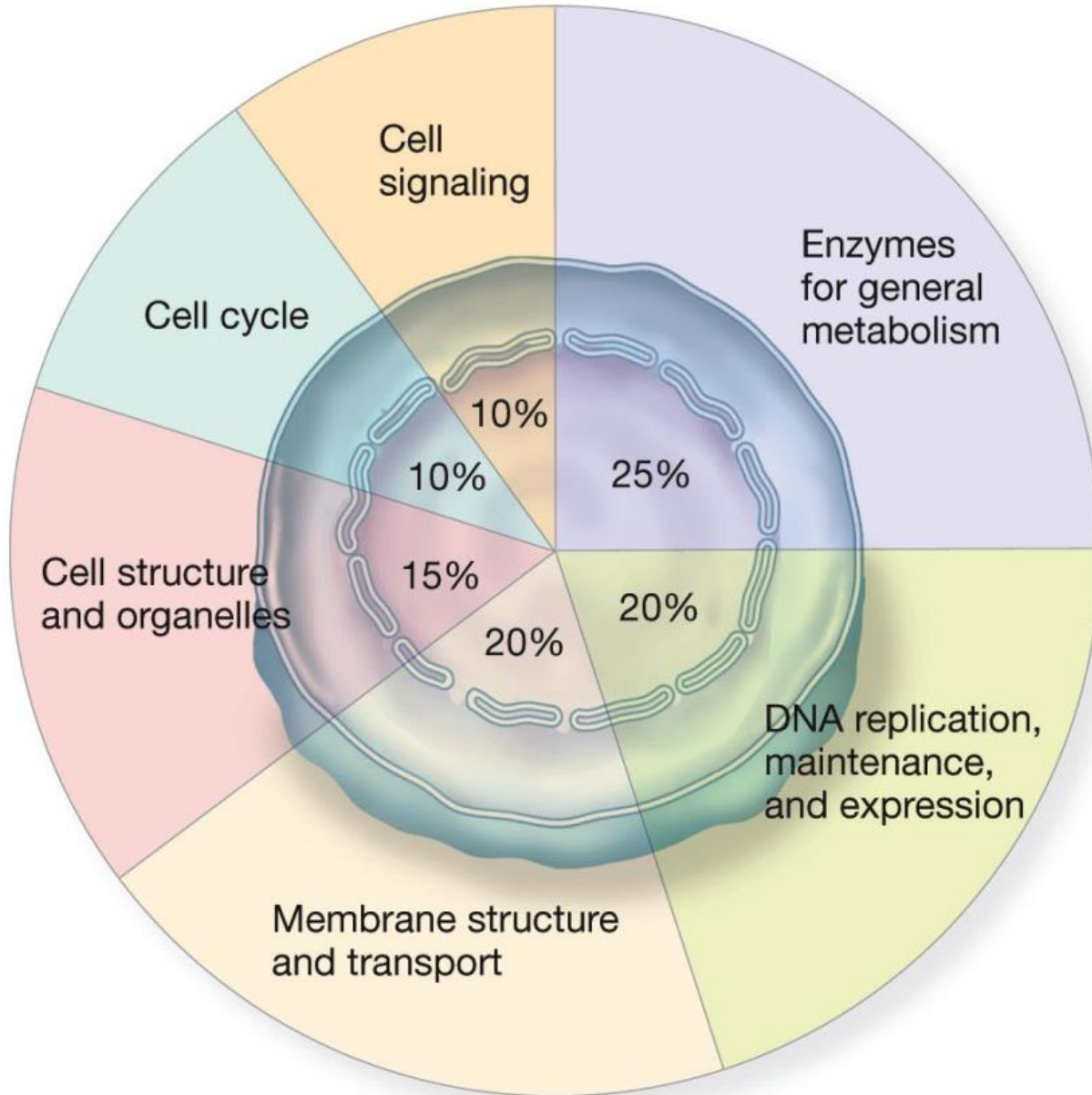
יציבות ה mRNA

יציבות החלבון

הפעלה או אי הפעלה של חלבון

יציבות החלבון

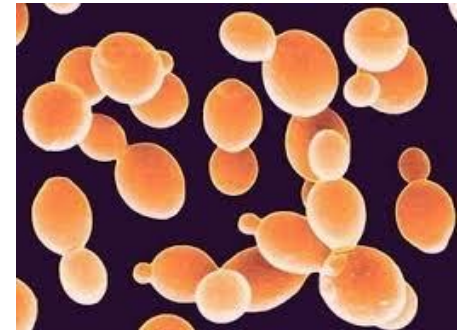
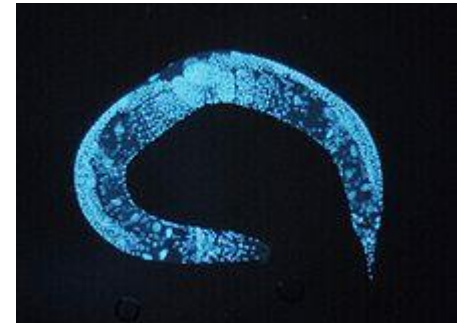
ביטוי חלבונים שונים בתא האאוקריוטי

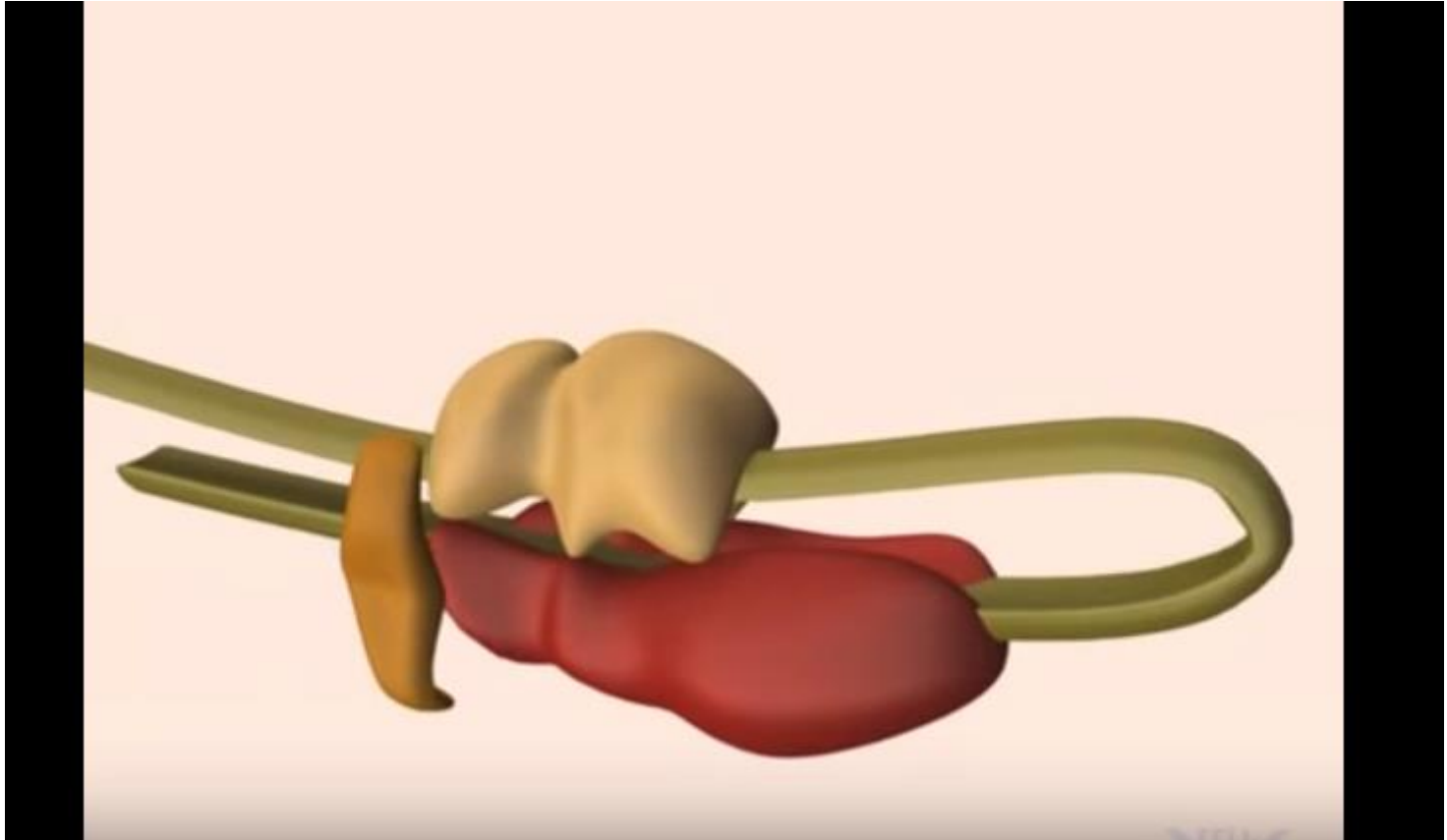
מיהם אורגניזם המודל המייצג רבדים שונים בעולם האוקריוטי?

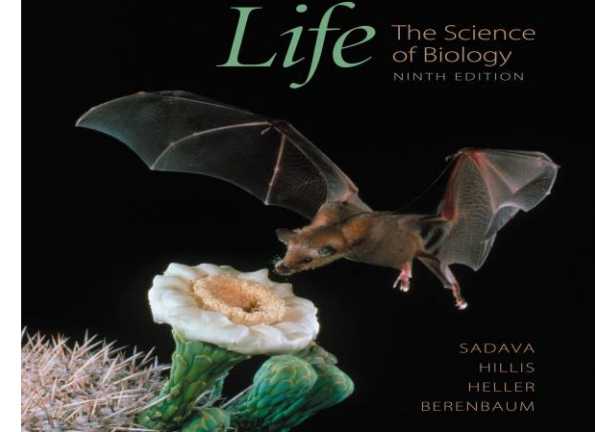
חד תאיים: שמרים *Saccharomyces cerevisiae*
רב תאיים: תולעים *Caenorhabditis elegans* (התפתחות)
זבוב הפירות *Drosophila melanogaster* (גנטיקה)
צמחים *Arabidopsis thaliana*
עכברים *Mus musculus*

צפייה מומלצת

<https://www.youtube.com/watch?v=DoSRu15VtdM&t=3s>

ביולוגיה 1

מוטציות והשפעתן על פעילות חלבונים בתא

דר' אורנה עטאר
היחידה לנוער שוחר מדע

מהן מוטציות והיכן הן מתרחשות?

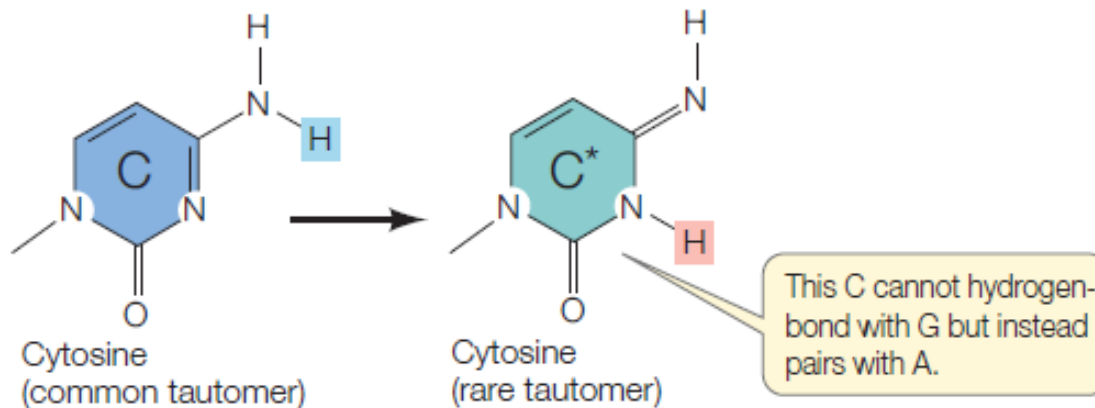
- מוטציה היא שינוי ברצף הנוקלאוטידים ב DNA

אנו מבחינים בין מוטציות ספונטניות ומוטציות מושרות.

מוטציות מתרחשות לרוב באופן ספונטני בטבע. אחת למיליון בסיסים במקרה של DNA פולימראז. להלן מספר מנגנונים:

- זיווג טאוטומרים – לכל בסיס יש בסיס דומה שנקרא טאוטומר אשר יוצר זיווג לא מתאים.
- ריאקציות כימיות עלולות לגרום לשינוי בסיס (כמו דאמיניזציה בציטוזין)
- טעויות הכפלה (של DNA פולימראז)
- אי הפרדה במיטוזה/במיוזה

(A) A spontaneous mutation

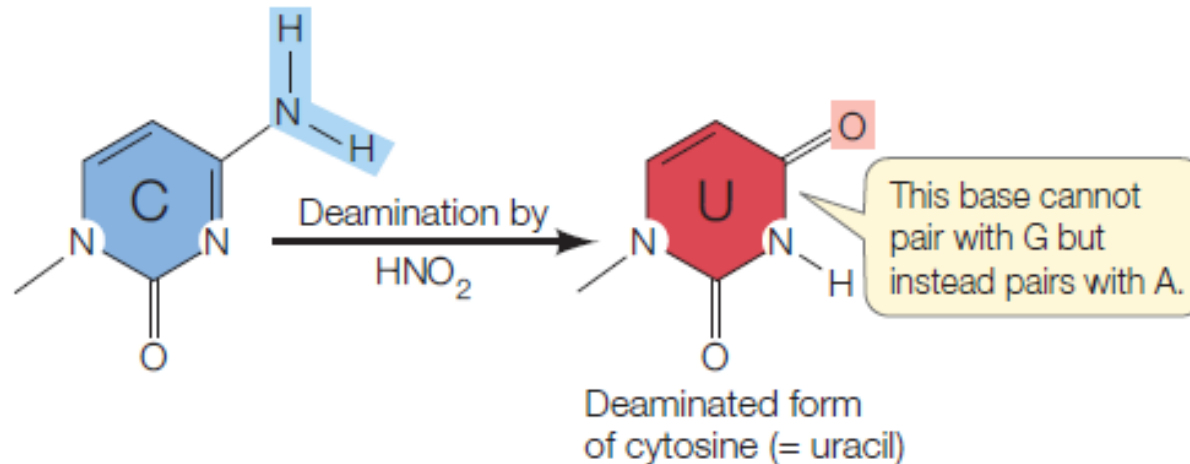

מהן מוטציות והיכן הן מתרחשות?

ישנם מוטגנים (חומרים מחוץ לתא) אשר **משרים מוטציות** כלומר, גורמות להן להופיע בתדירות רבה הרבה יותר:

- חומצות חנקתיות עלולות לגרום להחלפת בסיסים
- כימיקלים אשר עלולים לגרום למוטציות (בנזופירן בסיגריות – משנה את הבסיס גאונין ע"י הוספת קבוצה כימית גדולה שכלל אינה מאפשרת זיווג בסיסים).
- קרינה - מייננת וקרינת UV מהשמש

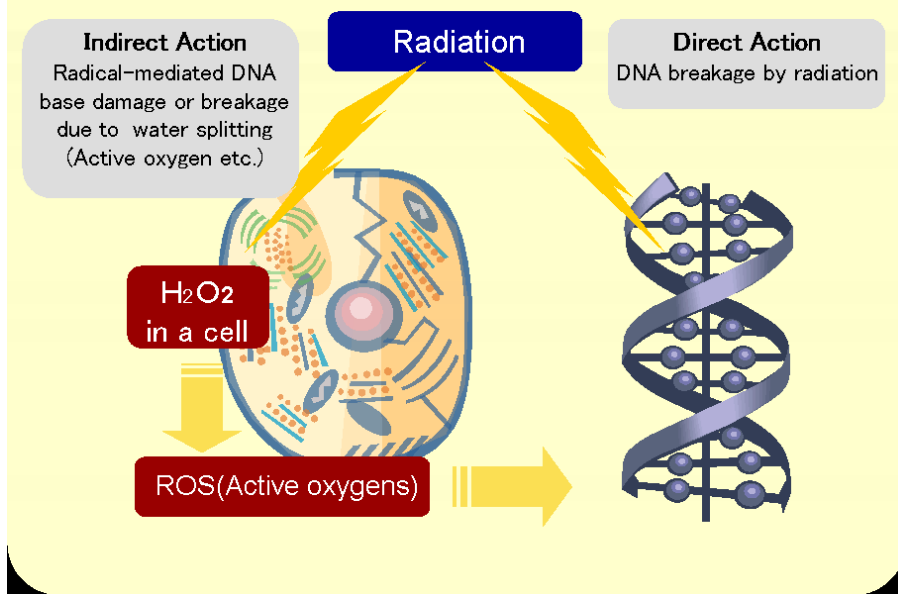
(B) An induced mutation

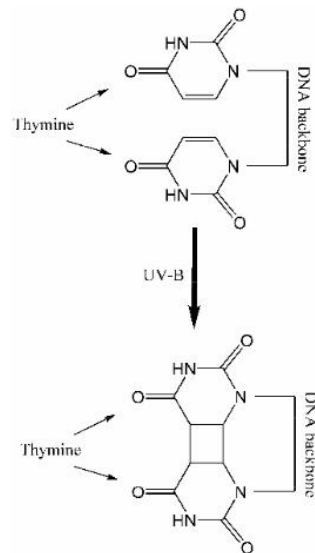
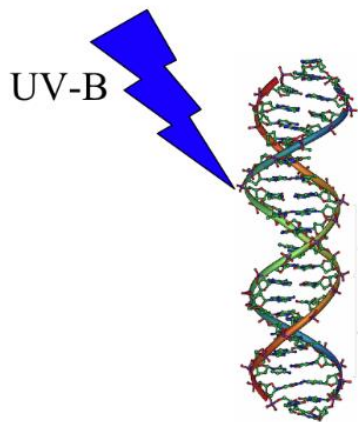
קרינה מייננת וקרינת UV

Action pathways of radiation on DNA

קרינה מייננת עלולים לפגוע בצורה ישירה ב-DNA או ליצור רדיקלים חופשיים הפוגעים ב-DNA ועקב כך לעליה בתדירות המוטציות.

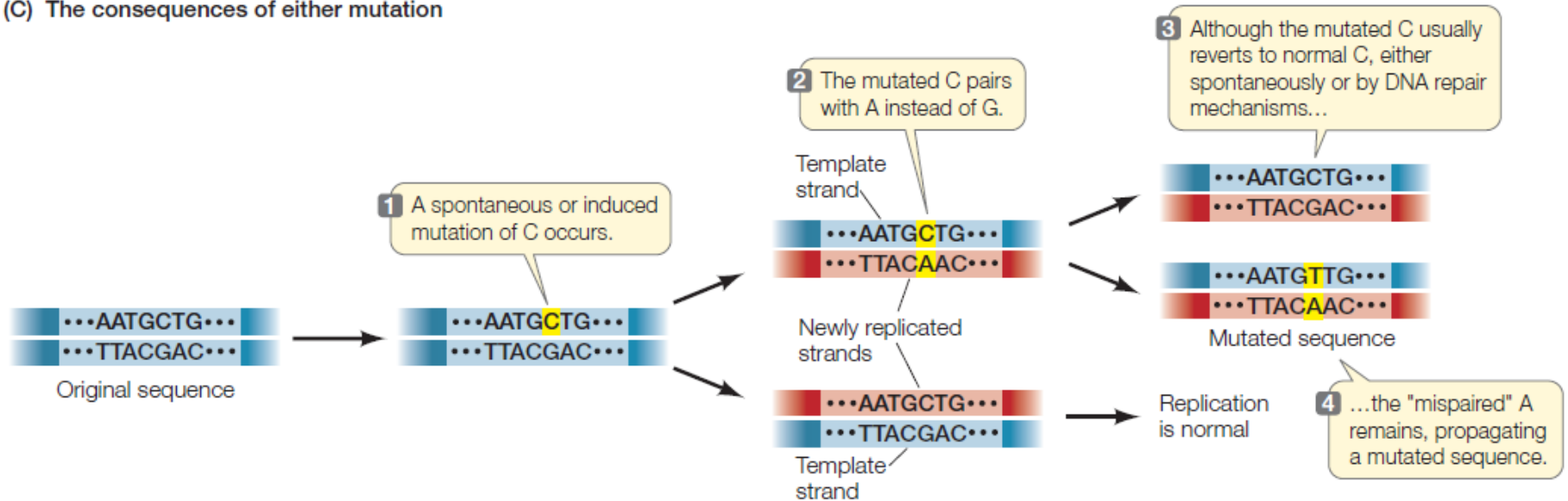
direct DNA-damage

קרינת UV נבלעת על ידי טימין. כתוצאה מכך הוא יוצר קשר קוולנטי עם שכניו. קשרים כאלה עלולים לפגוע בתהליך הרפליקציה

מהן מוטציות והיכן הן מתרחשות?

(C) The consequences of either mutation

מהן מוטציות והיכן הן מתרחשות?

מוטציות סומאטיות (somatic mutations): מתרחשות בתאים בוגרים באורגניזם. אלה אינן עוברות בתורשה

מוטציות בתאי מין (germ line mutations): מתרחשות בתאים המייצרים תאי מין. מוטציות אלה עוברות ברוב בתורשה

שני סוגי מוטציות:

- **נקודתיות (point mutations):** נובעות מהחלפה/הוספה/החסרה של בסיס.
- **כרומוזומליות (chromosomal aberrations):** שינויים בחלק מכרומוזום.

השפעת מוטציה על הפנוטיפ

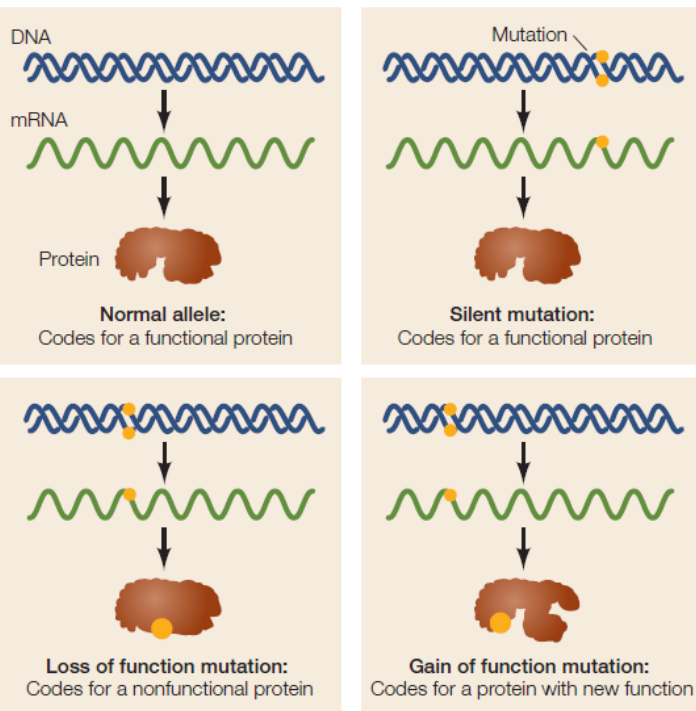
מוטציה שקטה – אינה משפיעה על הפנוטיפ.

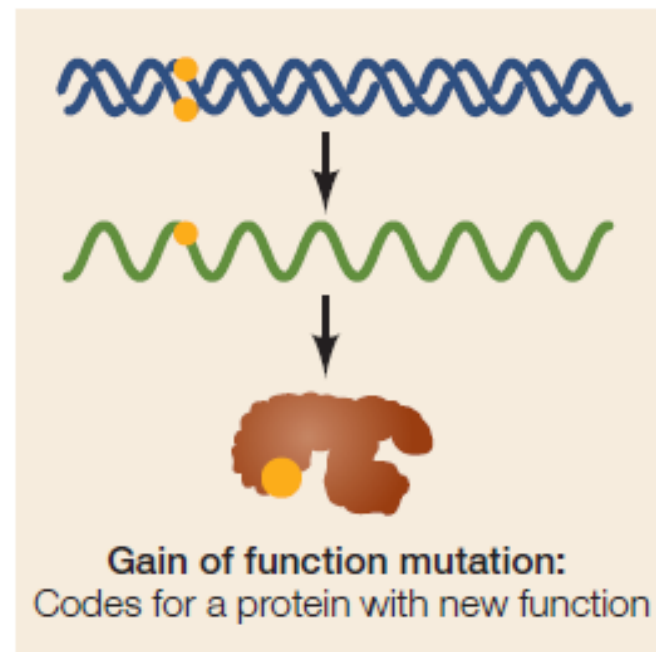
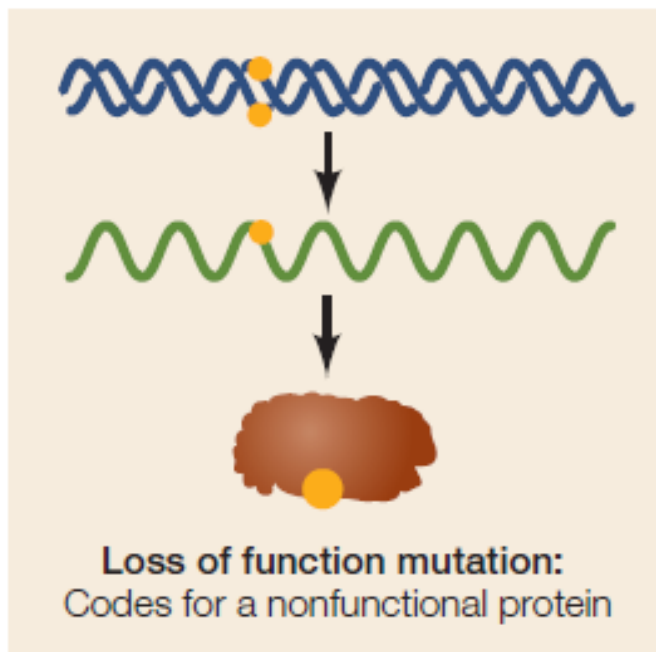
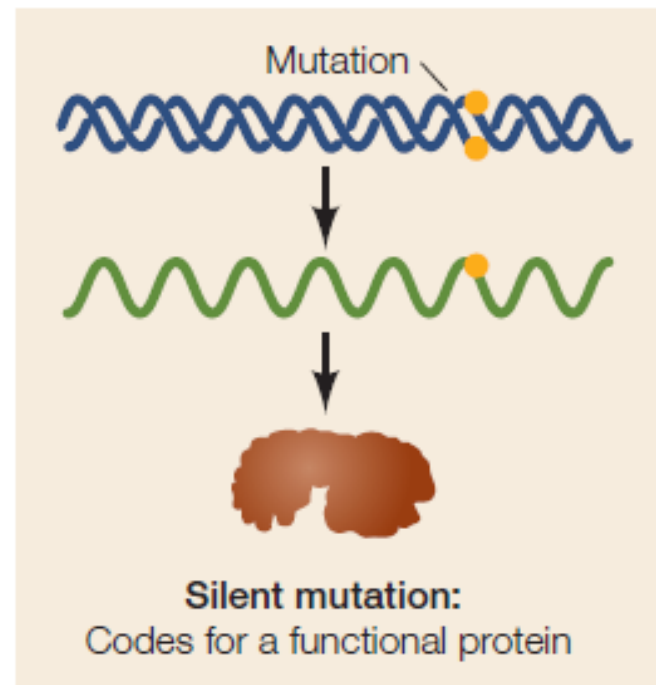
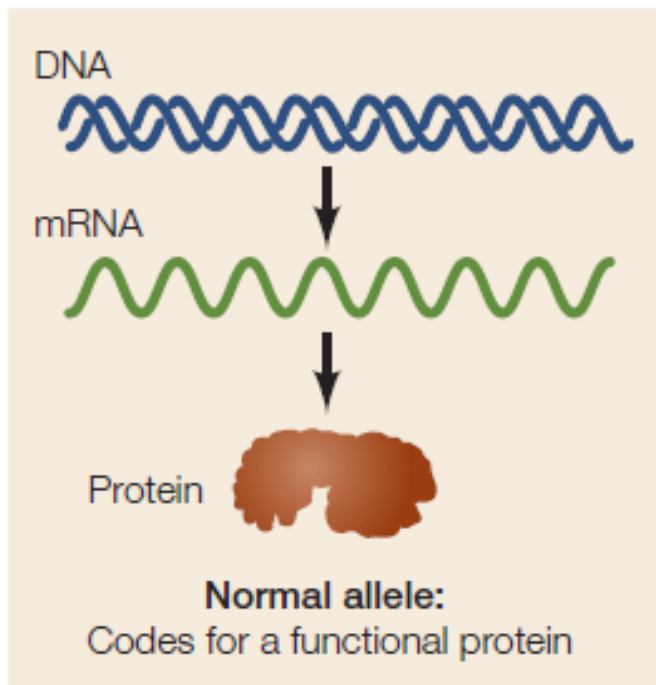
מוטציה הגורמת לאיבוד תפקוד (loss of function) של החלבון – מוטציות הגורמות לחלבון לאבד את הפונקציונליות שלו. לרוב הורשה רצסיבית.

מוטציה הגורמת לתכונה חדשה של החלבון (gain of function) – מוטציות הגורמות לחלבון לקבל תפקיד חדש. לרוב הורשה דומיננטית.

מוטציה מותנית (conditional) – מתקבלת רק בתנאים מסויימים

(טמפרטורה)

מוטציות נקודתיות

- מוטציות נקודתיות בטבע הן תוצאה של טעות בשכפול למרות תהליך של בקרת הקריאה (proofreading)
- מוטציות מושרות גם על ידי גורמי סביבה, כמו מזהמים מסוימים, קרינה וכו'.

מוטציות נקודתיות מתחלקות ל:

- מוטציות silent
- מוטציות missense
- מוטציות nonsense
- מוטציות frame shift

	Point mutations				
	No mutation	Silent	Nonsense	Missense	
				conservative	non-conservative
DNA level	TTC	TTT	ATC	TCC	TGC
mRNA level	AAG	AAA	UAG	AGG	ACG
protein level	Lys	Lys	STOP	Arg	Thr

basic
polar

Silent mutation

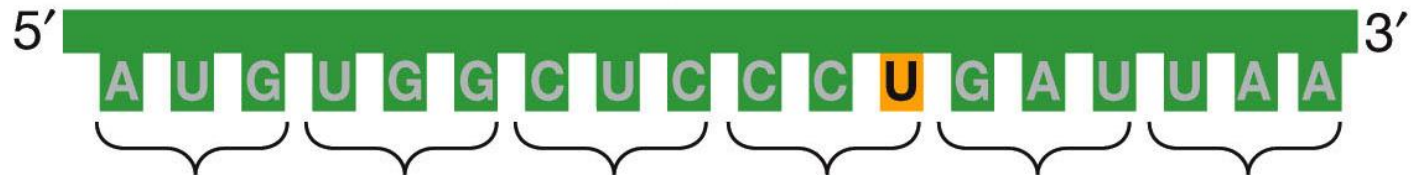
Mutation at position 12 in DNA: A instead of C

DNA
template
strand

Transcription

mRNA

Translation

Polypeptide

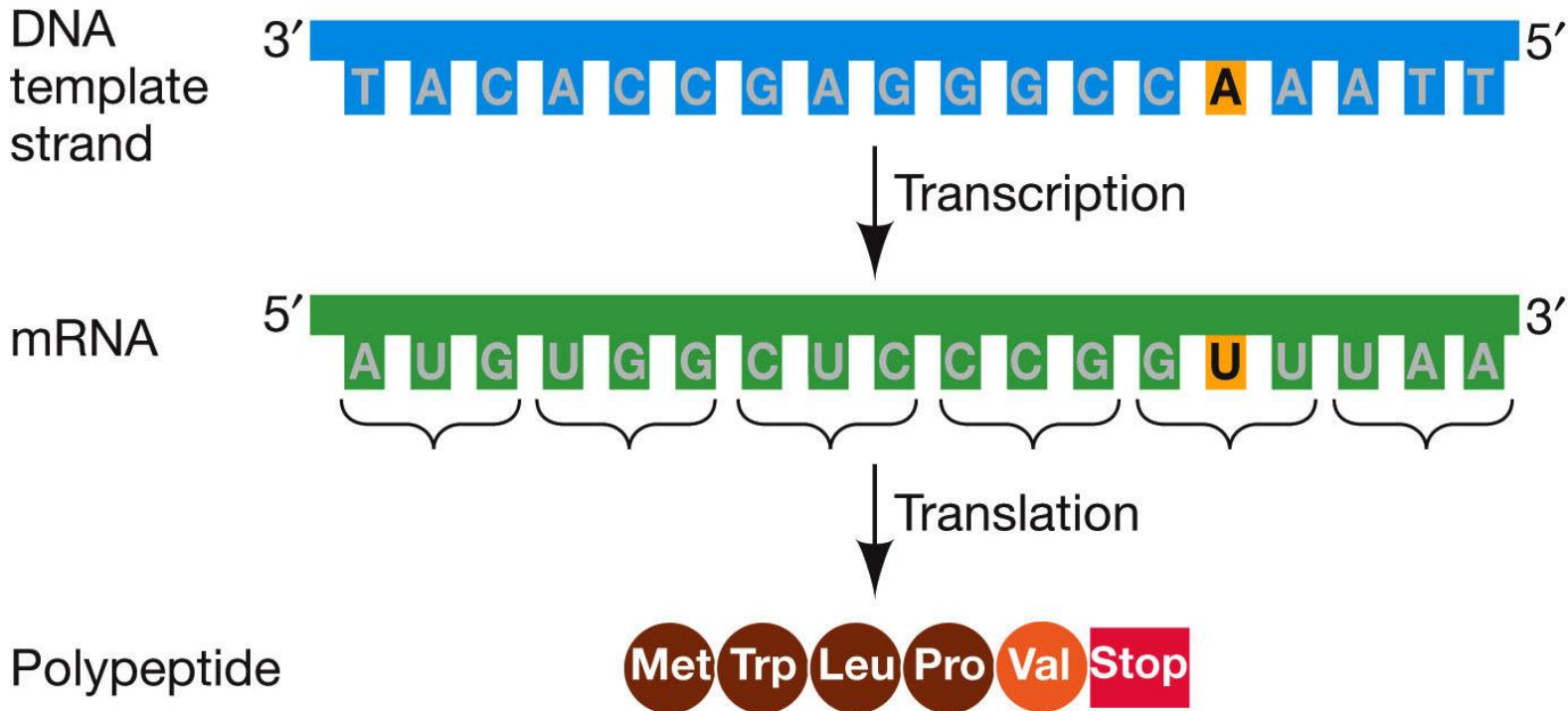

Result: No change in amino acid sequence

	U	C	A	G	
U	Phe	Ser	Tyr	Cys	U
	Phe	Ser	Tyr	Cys	C
	Leu	Ser	STOP	STOP	A
	Leu	Ser	STOP	Trp	G
C	Leu	Pro	His	Arg	U
	Leu	Pro	His	Arg	C
	Leu	Pro	Gln	Arg	A
	Leu	Pro	Gln	Arg	G
A	Ile	Thr	Asn	Ser	U
	Ile	Thr	Asn	Ser	C
	Ile	Thr	Lys	Arg	A
	Met	Thr	Lys	Arg	G
G	Val	Ala	Asp	Gly	U
	Val	Ala	Asp	Gly	C
	Val	Ala	Glu	Gly	A
	Val	Ala	Glu	Gly	G

Missense mutations: base substitution results in amino acid substitution.

Mutation at position 14 in DNA: A instead of T

Result: Amino acid change at position 5: Val instead of Asp

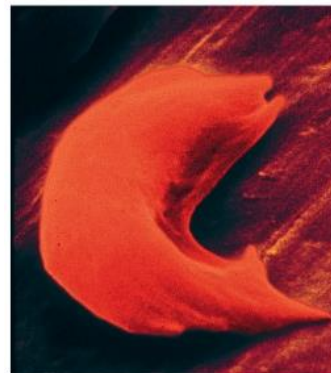
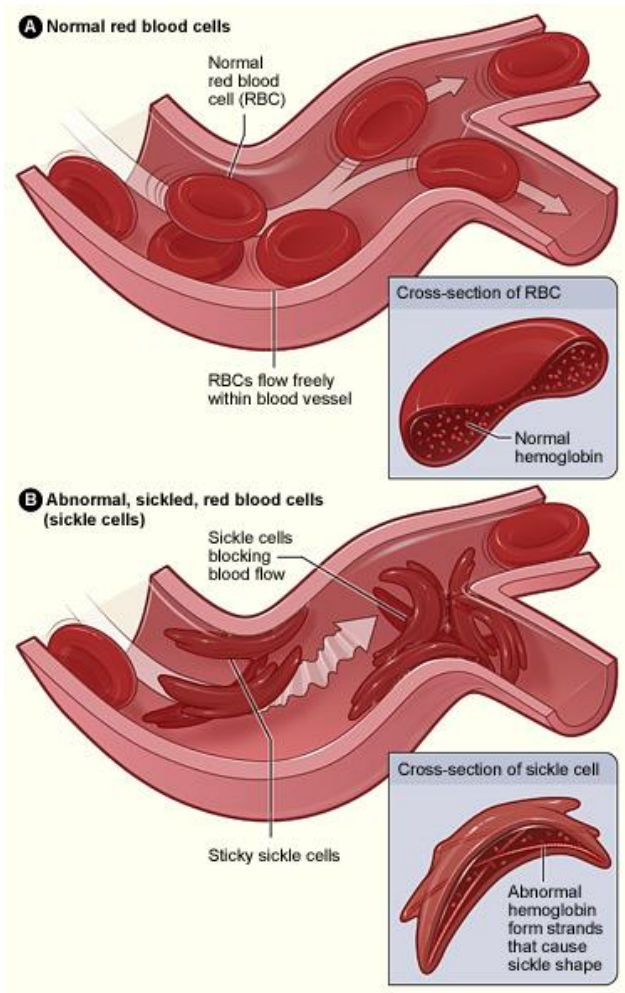
	U	C	A	G	
U	Phe Phe Leu Leu	Ser Ser Ser Ser	Tyr Tyr STOP STOP	Cys Cys STOP Trp	U C A G
C	Leu Leu Leu Leu	Pro Pro Pro Pro	His His Gln Gln	Arg Arg Arg Arg	U C A G
A	Ile Ile Ile Met	Thr Thr Thr Thr	Asn Asn Lys Lys	Ser Ser Arg Arg	U C A G
G	Val Val Val Val	Ala Ala Ala Ala	Asp Asp Glu Glu	Gly Gly Gly Gly	U C A G

דוגמא למחלה בגלל מוטציה נקודתית מסוג missense

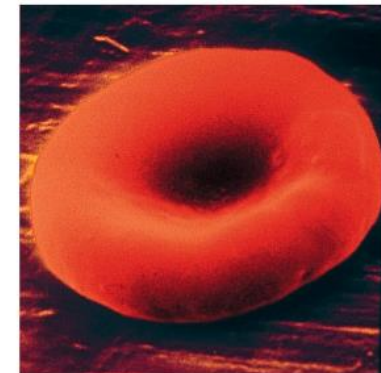
אנמיה חרמשית

מוטציה בגן המקודד ל β -globin, בשינוי של חומצה אמינית אחת (valine $\leftarrow$ glutamic acid) מוטציה רצסיבית. סימפטומים: כשל כלייתי, כאבי בטן, שיתוק, שיגרון, דלקת ריאות, מחלות לב, טחול מוגדל נפוץ ב: אפריקה, דרום ומרכז אמריקה, מזרח התיכון, הודו.

עמידות בפני מלריה: החולשה היחסית של התאים המוטנטים גורמת להפרעה במעברו של טפיל המלריה במחזור הדם.

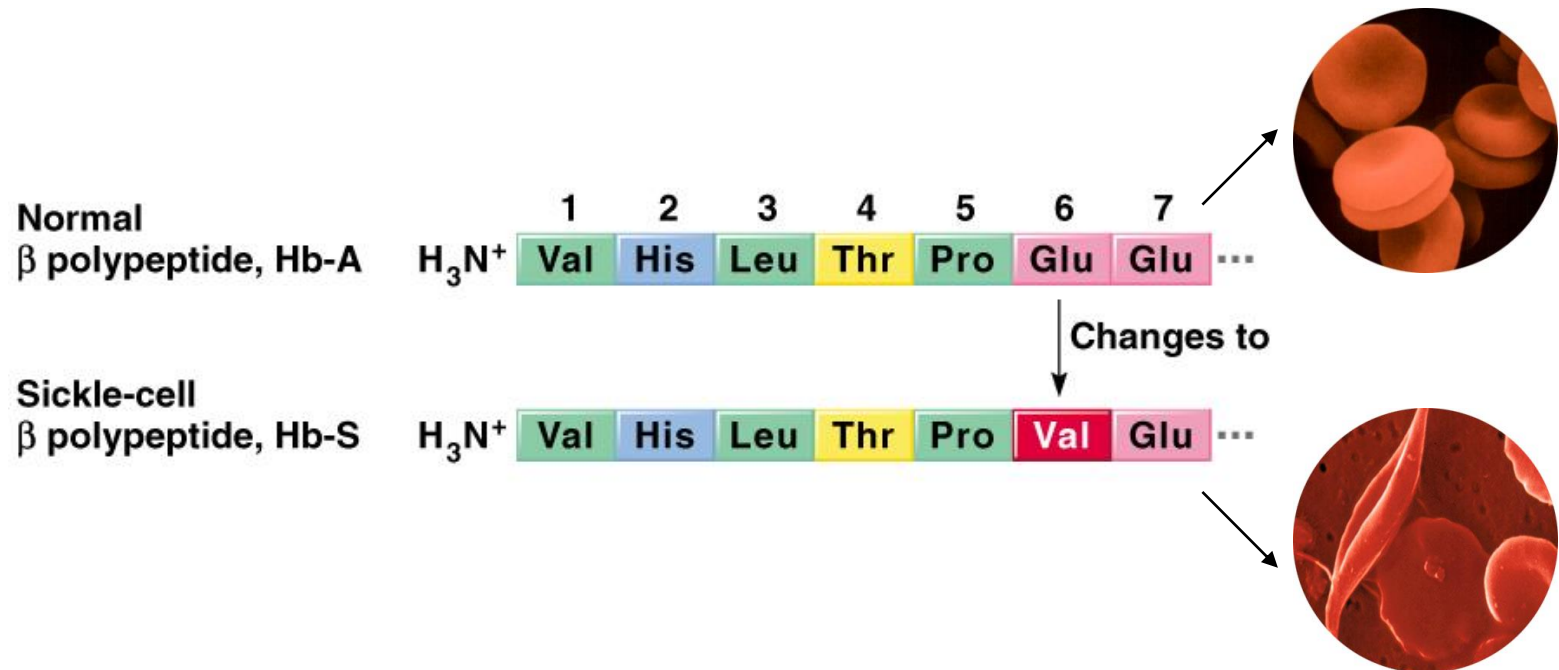
Sickle-cell phenotype

Normal phenotype

אנמיה חרמשית - מוטציה בנוקלאוטיד אחד

שינוי של נוקלאוטיד אחד (G^TG for G^AG) בגן גורמת להחלפת חמ' אמינית גלוטאמית בואלין.

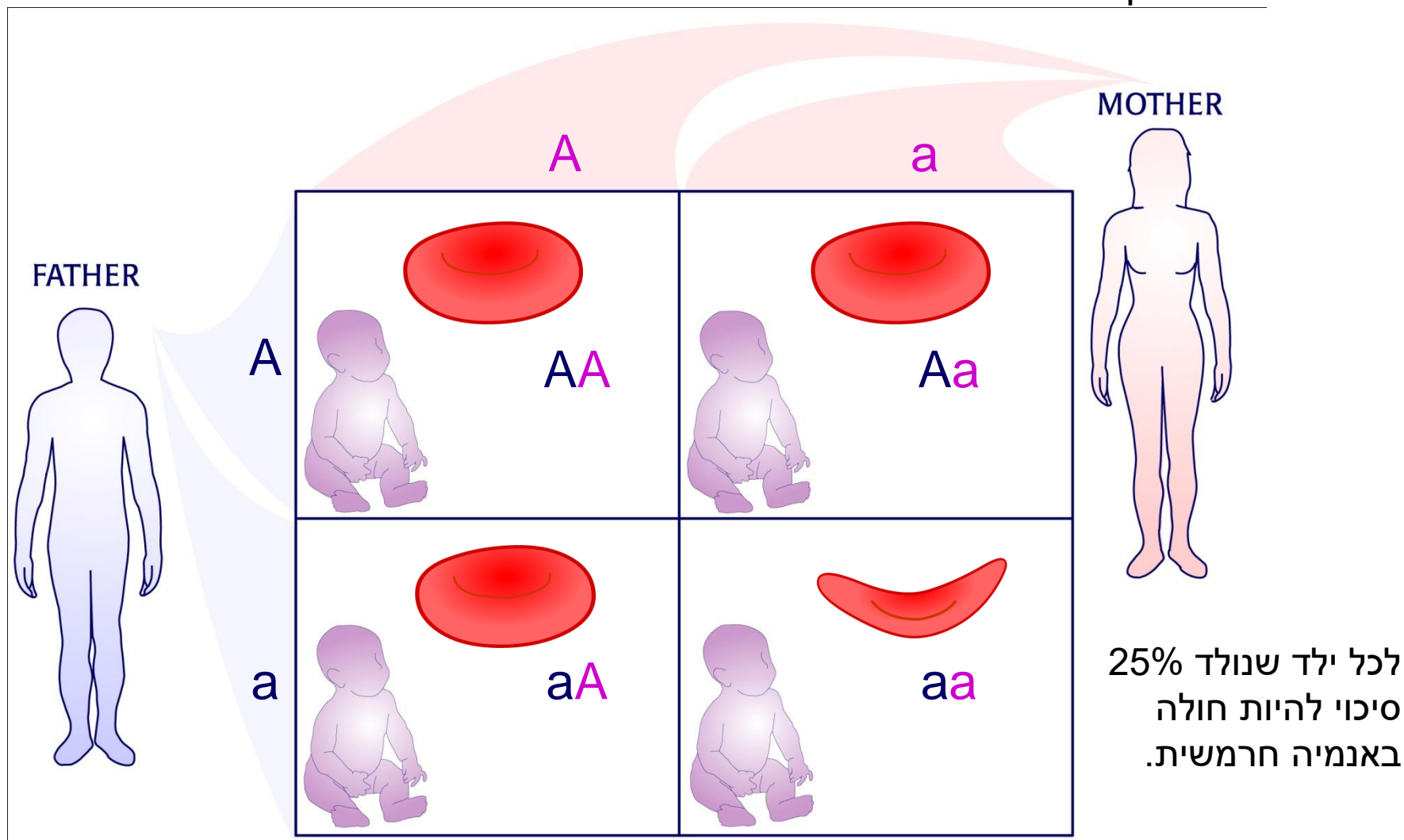

Glutamate (Glu), a negatively charged amino acid, is replaced by valine (Val), which has no charge.

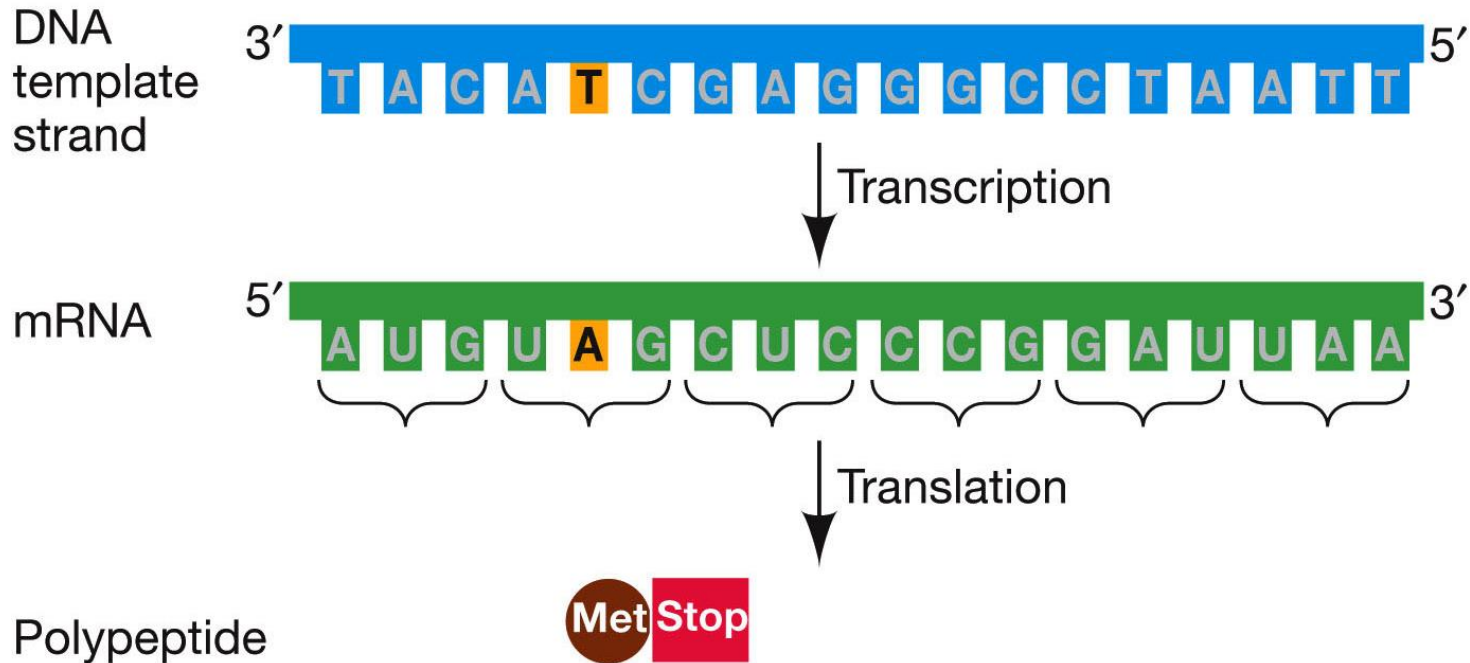
איך אנמיה חרמשית עוברת בתורשה?

כל הורה תורם גן אחד.

Nonsense mutations: base substitution results in a stop codon.

Mutation at position 5 in DNA: T instead of C

Result: Only one amino acid translated; no protein made

Frame-shift mutations: single bases inserted or deleted—usually leads to nonfunctional proteins.

Mutation by insertion of T between bases 6 and 7 in DNA

DNA template strand 3' T A C A C C G A G G G C C T A A T T 5'

DNA template strand 3' T A C A C C T G A G G G C C T A A T T 5'

Transcription

mRNA 5' A U G U G G A C U C C C G G A U U A A 3'

Translation

Polypeptide

Met Trp Thr Pro Gly Leu

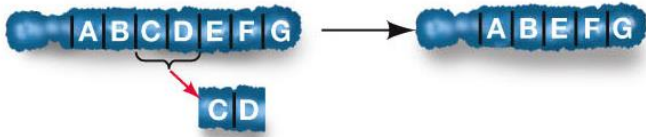
Result: All amino acids changed beyond the insertion

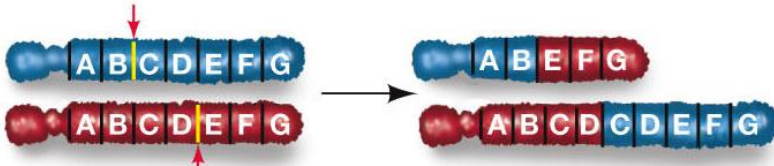
Metaphase chromosomes

מוטציות כרומוזמליות

חסר (deletion) – חסר של אזור בכרומוזום. לרוב תוצאות חמורות.

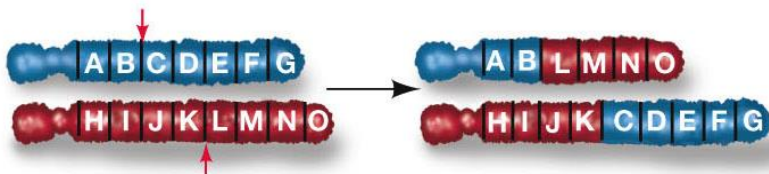
הכפלה (duplication) – כאשר כרומוזומים הומולוגים "נשברים" באזורים שונים והחיבור נעשה עם כרומוזום אחר.

היפוך (inversion) – אזור שהתנתק וחובר אך עבר היפוך.

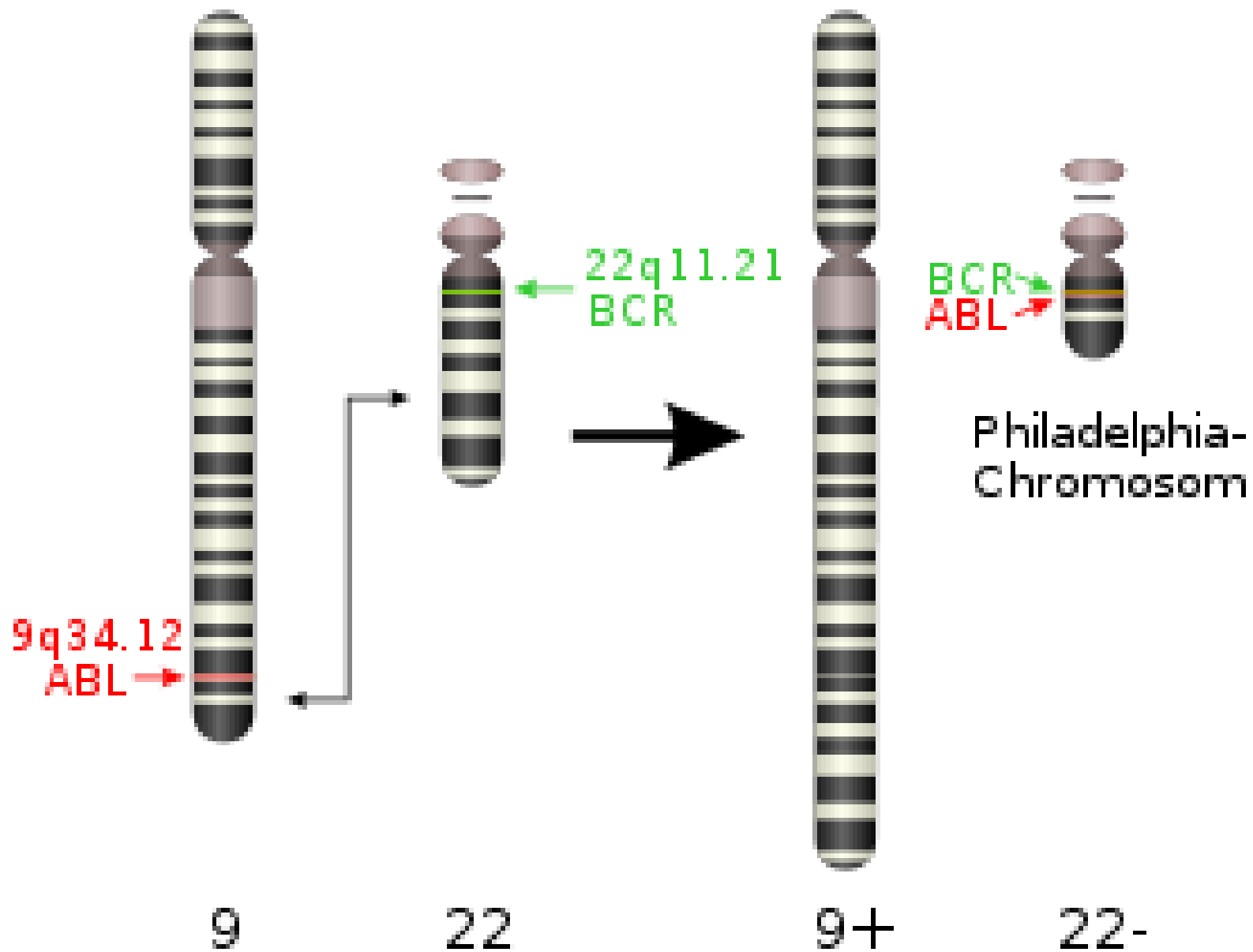
טרנסלוקציה (translocation) – אזור שלם בכרומוזום עובר לכרומוזום אחר. יכול לגרום לחסרים או הכפלות. יהיו בעיות במיזוג בגלל שאין אפשרות לזווג כרומוזומים.

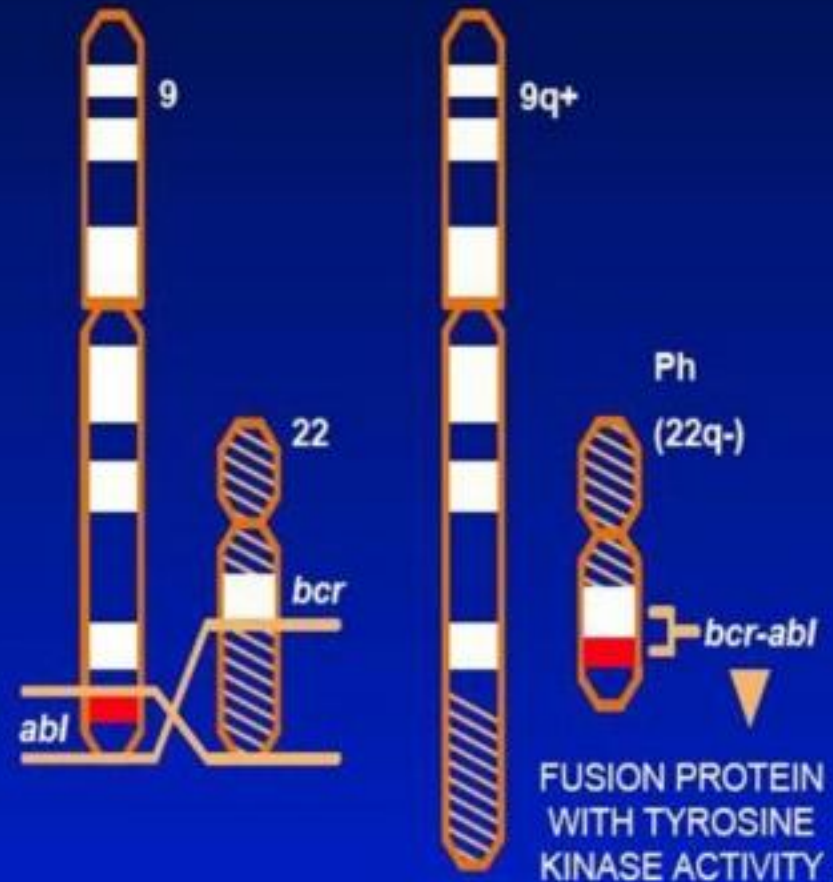
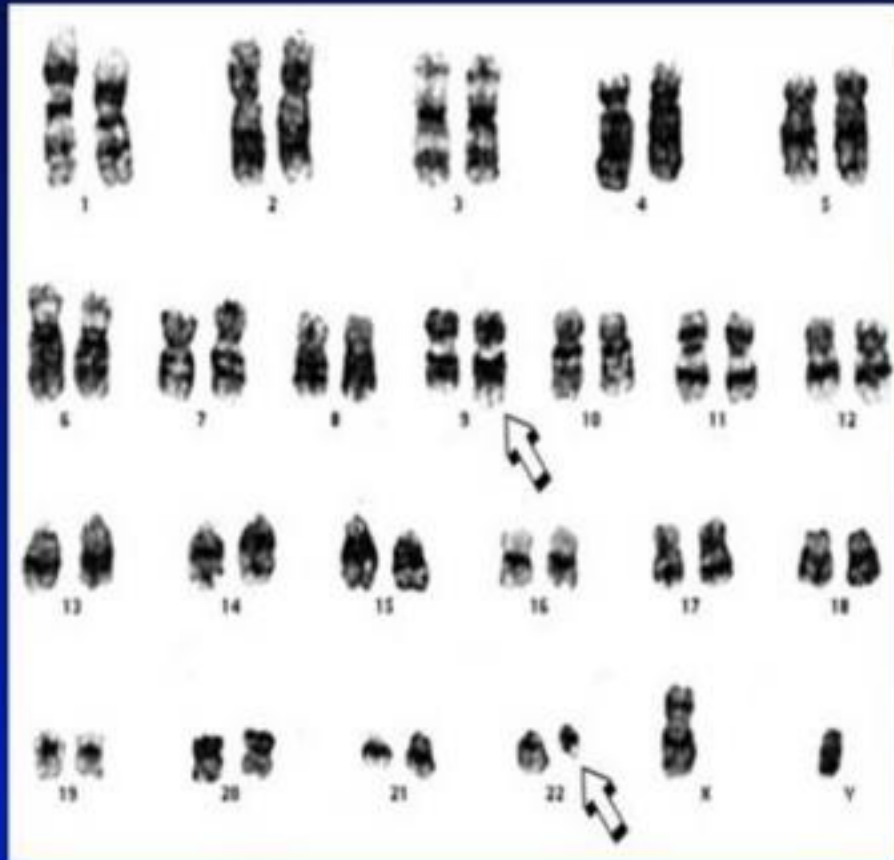
כרומוזום פילדלפיה

- פגם כרומוזומלי מסוים הקשור ללוקמיה מיאלואידית כרונית (CML)
- הפגם הוא תוצאה של טרנסלוקציה בין כרומוזום 9 ו-22 המסומנת: $t(9;22)(q34;q11)$
- הגורם למחלה: הטרנסלוקציה גורמת לאיחוי בין שני גנים **BCR- ABL** היוצרים יחדיו טירוזין קינאז שגורם לשיגשוג תאי הלוקמיה.

CML: Linked to a Single Molecular Abnormality

The Philadelphia (Ph) Chromosome: t(9;22) Translocation

יתרונות למוטציות?

למוטציות יתרונות רבים:

- מספקים חומרים חדשים לאבולוציה
- מוטציה עלולה להזיק, אך גם להועיל בכך שתיתן יתרון לאורגניזם
- במקרים מסוימים, מוטציה עשויה לסייע בהתאמת האורגניזם לסביבתו

